

Феміністичні ідеї у творчості Оксани Забужко. «Казка про калинову сопілку» як вияв феміністичних ідей

У статті продемонстровані феміністичні ідеї, якими пронизана творчість Оксани Забужко. Виявлено риси фемінізму на прикладі «Казки про калинову сопілку»

Ключові слова: феміністичні ідеї, жіночі питання, дискурс

The article demonstrates the idea of feminism, that we can find in creation of Oksana Zabuzhko. The features of feminism is found in the example "A fairy-tale about a viburnum pan-pipe»

Key words: feministichni ideas ,womanish questions, diskurs

Уже впродовж кількох століть феміністичні ідеї знаходять своє відображення у творах української літератури. Зацікавлення «жіночими питаннями» Оленою Пчілкою, Ганною Барвінок, Лесею Українкою, Ольгою Кобилянською, Оксаною Забужко тощо підтверджують факт існування фемінізму як такого. Соломія Павличко у «Дискурсі модернізму в українській літературі» зазначає: «Образи драматургії Лесі Українки – від Любові з «Блакитної троянди» до Одержимої, Боярині, Кассандри, Мавки – є варіаціями на теми жіночої трагедії: зради щодо жінок, жіночої самотності, жіночого, часто глибшого за чоловічий патріотизм, жіночої драматичної відданості істині» [8, 74]. Уже з цих слів можна зробити висновок, що знаменита Леся Українка неодноразово зверталася у своїй творчості до феміністичних ідей, відображувала їх чи не у кожному своєму творі. Щодо Ольги Кобилянської, то їй «вдалося відкрити для загалу жіночу реальність, яка не вписувалась у традиційне патріархальне уявлення. Вона асимілювала феміністичну ідею через власну творчість у літературний процес, що модернізувався під впливом ніцшинської філософії. Участь О. Кобилянської у феміністичному дискурсі сприяла творенню нового образу жінки –

інтелектуальної, самодостатньої особистості» [10]. Тут уже представлений інший тип жіночої натури, яку виводить на загальний авторка. Це образ незалежної та сильної жінки, для якої немає нічого неможливого, яка йде на все, аби здійснити свої бажання.

Оксана Забужко – письменниця постмодерної літератури і ще одна представниця феміністичної прози. У її творах висвітлені феміністичні ідеї, які сповідають головні героїні, потрапляючи під вплив реальності. Автор вводить образи самотійних, здатних подолати усі життєві труднощі жінок, які формують своє життя без чоловіків. Про це О. Забужко говорить у своїх віршах, прозі, публіцистиці. Вікторія Косенко у статті «Дискурс українського фемінізму в публіцистиці О. Забужко» говорить про те, що вітчизняний фемінізм не може зосередитися, скажімо, лише на суто жіночих проблемах – визволення від патріархальних настанов та вікових забобонних стереотипів бачення жінки, - а є активно розбудовчою силою з яскраво виявленим національним характером. Виразне втілення цієї специфіки – творчість Оксани Забужко, представлена поетичними, прозовими, публіцистичними працями, що яскраво репрезентують жіноче письмо нашого часу [5]. Простежити існування феміністичних ідей можна на прикладі роману письменниці «Польові дослідження українського сексу», де «для героїні Забужко фемінізм розглядався у контексті однієї із свобод демократичного посттоталітарного суспільства і трактувався більше на рівні ідеологічної декларації, ніж практичного опору. Він втілювався в її житті як постійна опозиція до традиційної моралі, поборення суспільних табу, відвоювання власного простору» [6]. Але сама О. Забужко не вважає свою прозу феміністичною, зазначаючи: «Я не знаю, що таке феміністична проза... Я знаю, що таке проза, написана жінкою, яка не соромиться своєї статі й розглядає її як складову своєї особистості, а не з точки зору пов'язаних стереотипів...» [9]. З цих слів можна зробити висновок, що письменниця не визнає того факту, що її твори наповнені феміністичними ідеями, а щиро вірить у мистецтво написання прози жінкою. Але ця жінка, пишучи, вкладає

вище згадані ідеї у творі. На прикладі «Польових досліджень...», «Я, Мілена», «Калинова сопілка» тощо можна це прослідкувати.

«Творчість Оксани Забужко презентує сатанинський варіант жіночої самотійності як вивершену форму психічного стану, що перебуває під владою ірраціональних сил у «Казці про калинову сопілку» [11]. У цьому творі письменниця виводить на перший план образ Ганни-панни – дівчини з місяцем на лобі і називає її «бабиною дочкою». Заздрість, пиха, жорстокість притаманна героїні. Але попри це «Ганна, відзначена з-поміж гречкосійного загалу небуденною вродою, аристократизмом духу й чи даром містичного відання й провіщення, терпляче чекає своєї непересічної долі» [1]. Та коли у її житті з'являється Дмитро, вона ним гордує. У її серці немає ні до кого любові, окрім себе. Але як тільки хлопець сватає Оленку, Ганна найбільш незадоволена, адже «Оленка виявилася відмічена Божою ласкою, а не вона!» [3]. Оксана Забужко робить свою героїню самотньою через її ж нерозсудливість. Та дівчина цього не помічає. Такий тип жінки бачимо у письменниці, яка все ж запевняє, що не знає феміністичної прози.

Повість пронизана феміністичними ідеями, які розкрито через образ Ганни-панни. Дівчина з підозрілою ненавистю ставиться до батька, потім до Дмитра. У її світі чоловікам місця немає. «Героїню «Казки...» можна сміливо вважати проекцією сучасної української жінки, яка у складних умовах національно-економічної залежності стоїть на розпутьті власної долі: з одного боку, між засмоктуючою рутиною життя, з іншого - духовним винищенням з перспективою на оволодіння «власним простором» [2]. Ганна-панна агресивно налаштована. Їй все не подобається, вона незадоволена життям, у ній весь час панує почуття помсти. Дівчина прагне смерті сестри. Якщо спочатку це не так помітно, то потім про це говорить уже відкрито. І, нарешті, злочин здійснюється. Пояснення цьому дає М. Крупка у праці «Художні версії любовних драм у сучасному прозовому дискурсі (романи О. Забужко, І. Карпи, С. Пиркало) щодо цього зазначає: «Героїня О. Забужко уособлює травматичне переживання посттоталітарної культури. Від неї

особисто мало що залежить, адже вона приречена «стояти на межі», водночас прагнучи здолати патріархальну залежність, порвати із традицією та досягнути цінності вільного постколоніального суспільства. Амбівалентність натури провокує граничний вияв експресії героїні» [7].

Значну увагу у повісті «Казка про калинову сопілку» письменниця приділяє матері. Уже з перших рядків можна зрозуміти її позицію у творі. Вона дуже любить свою старшу дочку, у ній бачить себе. Помітивши на лобі місяць, Марія вирішує, що це особливий знак і весь час перебуває у роздумах: «Чи не судилось, бува, її первісточці князівство або й королівство, бо чей же не простого мужика їй наречено тим місяцем, таку бо долю навряд чи варт було б зумисне виписувати немовляті на лобі» [3]. Вона щиро вірить, що дочку чекає велике майбутнє, а, зокрема, і її.

Оксана Забужко сама конкретно вказує на феміністичні ідеї у цьому творі, коли розповідає про Марію та її одруження. Вона зазначає: «І так судилося Василеві стати заручником у грі, про яку, сердега, не мав і гадки, а первістці їхній, Ганні-панні (так ми її й зватимемо, байдуже, як там її на правду були охрестили), диву дивному з місяцем на лобі, зростати — маминою дочкою, авжеж пак маминою, бо чиї б бички не скакали, а телятко наше, й батько лиш тоді важить, коли мати на те дозволить» [3]. Остання фраза це ідеально підтверджує. Письменниця впродовж усього твору показує батька, як відсторонену особистість, він ніби і є, але його присутність, порівняно із матір'ю, непомітна. Жінки беруть верх над ним, влаштовують своє життя, не зважаючи на його думки, та й він не намагається вникати у їхні справи. Він має своє життя, вони – своє. Для того, щоб показати таку роздільність між чоловіком і жінкою письменниця вводить класифікацію дітей: «дідова дочка», «бабина дочка». Коли вночі Оленка могла розплакатися, то до неї не мати вставала, а піднімався батько, адже це його донька прокинулася: «Тоді вставав Василь, мовчки брав малу на руки й, либонь соромлячись такого немужьського діла, виносив надвір, де й приколихував, поки в хаті знов западало в сон» [3]. Такої прихильності до

старшої дочки у нього не було; може, його лякав той дивний знак на її лобі, а, може, він не хотів переступати межу «дідової» і «бабиної» дочок. Чоловік намагався в усьому годити дружині, цим самим кидав під ноги свої чоловічі права. Правда, у творі знаходимо моменти, коли він говорить своє рішення, від якого Марії холоне всередині. Наприклад, підтвердженням цьому є момент, коли вони розмовляють про посаг для Ганни. Марія наполягає на тому, що він має бути дуже багатим, аби потім ніхто їй «не смів цвікнути, що взяв голу босу», тоді «Василь, який час був відмовчувавсь, а тоді поставив умову: посаг готується обом дівчатам порівну, і навіть це, мовляв, не конче чесно, бо меншій він, може, й потрібніший буде, тоді як старша й сама собі за посаг стане, — це він чи не вперше дав знати, як напrawdę високо ставить цю, аж мовби й не свою, і як же непорівнянно менше од «своєї» голублену дитину, і, либонь, саме цим вразив Марію так, що вона — здалась, улягла вимозі» [3]. Але це незначні моменти у творі, на яких мало зосереджено увагу.

Оксана Забужко не просто так звертається до висвітлення феміністичних ідей у своїй творчості. Відомо, що у її сім'ї батько також займав не лідерську позицію. Такий висновок можна зробити, прочитавши її «Автобіографію», де письменниця про це відкрито розповідає: « ... А щодо жінок, то, скільки знаю, всі були якісь відьмуваті, принаймні ще моя покійна тітка без усякої лозини чула під землею воду й по цілій окрузі визначала, де копати криниці, з маминої сторони - з колишньої козацької родини в містечку на Житомирщині - також вирізняються дуже цікаві, сильні й владні жіночі характери - навіть бабусине прізвище, Марчишин, зберігає відбиток „материнського права”!.. [4]. У сім'ї письменниці батько чи не весь час зазнавав утисків від своєї дружини і старшої дочки, тому, можна сказати, що твори Оксани Забужки, певною мірою, автобіографічні.

Отже, творчість Оксани Забужко — це канва смислів, роздумів, ідей, серед яких чи не найперше місце посідають феміністичні. І хоч письменниця

не вважає свою прозу феміністичною, але ці ідеї у ній представлені і їх викладає жінка, яка «не соромиться своєї статті».

«Казка про калинову сопілку» - це яскравий вияв фемінізму у постмодерній літературі і у творчості авторки загалом. На створенні образу головної героїні помічаємо високі знання Оксани Забужко у сфері фемінізму, простежуємо феміністичні ідеї у кожному зображеному моменті. Письменниця демонструє свою компетентність у галузі феміністичної прози, яка значного поширення набула ще з часів XIX століття.

Список використаної літератури:

1. Агеєва В. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму: Монографія. – К.: Факт, 2003. – 320 с.
2. Гук О. За феміністичним каноном («Казка про калинову сопілку» О. Забужко)
http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vznu/fil/2009_2/016-21.pdf
3. Забужко О. Казка про калинову сопілку
<http://ukrlit.blog.net.ua/knyhy-oksany-zabuzhko/kazka-pro-kalynovu-sopilku>
4. Забужко О. Сестро, сестро: Повісті та оповідання / О. Забужко.- К.: Факт, 2005.- 240 с.
5. Косенко В. Дискурс українського фемінізму в публіцистиці О. Забужко
<http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1474>
6. Крупка М. Сучасний літературний простір крізь призму жіночої призми жіночої прози (bdpu.org/scientific_published/.../35.doc)
7. Крупка М. Художні версії любовних драм у сучасному прозовому дискурсі (романи О. Забужко, І. Карпи, С. Пиркало) / М. Крупка // Слово і час. – 2007. - № 7. – С. 73-79
8. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. -К.: Либідь, 1999, С. 74.
9. Роздвоєння жінки: аспекти проблеми у світлі гендерних досліджень та фемінізму (за повістю Оксани Забужко “Я, мілена”) /реферат/
<http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=66548&pg=2>
10. Феміністична проблематика повістей О. Кобилянської "Людина" і "Царівна" (курсова робота)
<http://www.ukrlib.com.ua/referats/printout.php?id=261>
11. Художнє вираження жіночої самотності у “Казці про калинову сопілку” О.Забужко (реферат) <http://referatus.com.ua/movoznavstvo-filologiya/hudozhnye-virazhennya-zhinochoyi-samotnosti-u-kazke>